

MEZINÁRODNÍ UNIFIKACE PRÁVA V OBLASTI ODPOVĚDNOSTI ZA VÝROBEK

RADKA HONCOVÁ

ÚVOD

Unifikace práva označuje proces, ve kterém dochází ke sjednocení nebo sjednocování práva. Jde o jeden z procesů, které vedou k překlenutí rozdílů mezi jednotlivými právními řády v rámci úpravy konkrétních právních vztahů. K unifikaci práva dochází nejčastěji na základě vázanosti mezinárodní smlouvou. Není však vyloučeno ani faktické převzetí textu mezinárodní smlouvy do vnitrostátního práva.

Cílem unifikace je vytvoření jednotného textu právních norem, který bude vnesen do právních řádů jednotlivých států prostřednictvím mezinárodního závazku. Součástí tohoto závazku je povinnost jednostranně daný systém právních norem nerušit ani neměnit (pokud ano, tak pouze danou úmluvou konkrétně stanoveným způsobem). Unifikovaná úprava by navíc měla být jednotně interpretována.

Přistoupení k unifikační úmluvě tedy představuje pro stát v určitém smyslu omezení jeho suverenity, a to konkrétně ve smyslu omezení volnosti zákonodárné činnosti. Dále je nutné si uvědomit, že každý stát má právní řád s určitou tradicí, systémem a strukturou. Státy jako takové nejsou příliš nakloněny změnám vnitrostátní úpravy právních vztahů prostřednictvím mezinárodních smluv. Ve svých důsledcích by to mohlo vést k zastarání dané právní úpravy a tato by nepostačovala potřebám konkrétního státu v oblasti regulace daného právního vztahu. Nebrání se však zpravidla sjednocení právní úpravy vztahů s tzv. mezinárodním prvkem. V této oblasti jsou si státy naopak vědomy nutnosti spolupracovat a přijímat kompromisy.

Stát má tedy v případě přistoupení k mezinárodní smlouvě vždy dvě možnosti. Může zvolit formu tzv. úplné unifikace, kdy se po přijetí mezinárodně sjednané

úpravy uplatňuje stejný právní režim jak pro vztahy vnitrostátní, tak i pro vztahy s mezinárodním prvkem, nebo může přistoupit k unifikaci částečné, která se uplatní pouze na vztahy s mezinárodním prvkem. Tyto dvě možnosti má však pouze v případě, kdy se jedná o tzv. hmotně právní unifikaci. Dopad kolizně právní unifikace na úpravu vnitrostátních právních vztahů je principiálně vyloučen. Toto tvrzení však platí pouze pro státy unitární, u států s více právními oblastmi tomu tak vždy být nemusí.

Sledujeme-li tedy právní úpravu určitého právního vztahu s mezinárodním prvkem, bude nás na prvním místě zajímat, zda v této oblasti existuje hmotněprávní unifikace. Pokud tato neexistuje, zajímá nás unifikace kolizněprávní. V obou případech je nutné zkoumat, zda daný stát k těmto unifikačním úmluvám přistoupil a zda jsou tyto účinné.

Nelze však zapomínat na unifikační dokumenty soukromého charakteru, které vznikají nezávisle na politické vůli států, které jsou výsledkem činnosti různých zájmových skupin, jako jsou např. vědci nebo obchodníci pohybující se v daném odvětví. Sem můžeme zařadit např. zásady UNIDROIT nebo INCOTERMS. Dle tradičního přístupu je jejich aplikace možná v rámci určitého právního řádu. Pouze Švýcarsko a Francie v současné době umožňují využití těchto unifikačních instrumentů přímo. Zejména v rámci rozhodčího řízení by bylo vhodné tyto dva státy v jejich přístupu následovat.

Cílem tohoto článku je ukázat, které mezinárodní úpravy dopadají na odpovědnost za výrobek a jaké jsou s tím spojeny důsledky. Tento článek se záměrně nezabývá unifikací odpovědnosti za výrobek v rámci Evropských společenství.

1. ÚMLUVA OSN O SMLOUVÁCH O MEZINÁRODNÍ KOUPI ZBOŽÍ

Za nejvýznamnější unifikační úmluvu v oblasti mezinárodního obchodu bývá označována Úmluva OSN o smlouvách o mezinárodní koupi zboží z roku 1980 (dále jen Vídeňská konvence). V současné době je jí vázáno téměř 30 států. Vídeňská konvence vstoupila v platnost 1. 1. 1988. ČSFR byla ratifikována v roce 1990 s účinností od 1. 4. 1991 (č. 160/1991 Sb.)¹

Vídeňská konvence reprezentuje hmotně právní unifikaci. Obsahuje právní normy, které přímo upravují práva a povinnosti subjektů právních vztahů. Zároveň se

¹ Rozehnalová Naděžda, Kupní smlouva v mezinárodním obchodním styku, Brno, Masarykova univerzita, 1993, str. 7.

jedná o mezinárodní smlouvu „self-executing“ neboli přímo použitelnou na právní poměry subjektů.² Po včlenění Vídeňské konvence do právního řádu signatářského státu tedy není nutné přijímat další prováděcí předpisy, aby bylo možné určit konkrétní obsah práv a povinností subjektů mezinárodní koupě zboží.

V oblasti odpovědnosti za výrobek obsahuje Vídeňská konvence negativní vymezení a na tuto problematiku by tedy neměla dopadat. Skutečný stav budeme analyzovat podrobnějším rozbořem.

1.1. PŘEDMĚT ÚPRAVY VÍDEŇSKÉ KONVENCE VE VZTAHU K ODPOVĚDNOSTI ZA VÝROBEK

Vídeňská konvence v rámci své úpravy používá pojem „zboží“. Ve svém čl. 2 písm. a – f vymezuje, které věci nespádají v rámci její úpravy pod pojem zboží. Institut odpovědnosti za výrobek naopak používá pojem „výrobek“.

Negativní vymezení obsažené ve Vídeňské konvenci v čl. 2 písm. a) a f) vylučuje aplikaci Vídeňské konvence v případě koupě zboží pro osobní potřebu, potřebu rodiny nebo domácnosti a elektrické energie.³

V rámci odpovědnosti za výrobek je naopak koupě vymezená čl. 2 písm. a) Vídeňské konvence jedním ze základních předpokladů potencionálního uplatnění odpovědnosti za výrobek a elektrická energie je považována za výrobek v rámci tohoto typu odpovědnosti.

Spotřebitelské obchody nebyly zahrnuty do předmětu úpravy Vídeňské konvence z toho důvodu, že v řadě zemí bývají řazeny pod institut ochrany spotřebitele.

Předpokladem pro použití Vídeňské konvence je tedy nabytí zboží k podnikatelským či obchodním účelům, které však nemusí být nutně přímo „průmyslové“. Stačí, jedná-li se o nabytí zboží za účelem výkonu povolání (např. počítač či psa-

² Týč Vladimír, *Právo mezinárodních smluv*, Brno, Masarykova univerzita, 1995, str. 21 a 82, Týč Vladimír, *O vnitrostátní přímé závaznosti mezinárodních smluv*, Brno, 1. vydání, Masarykova univerzita, 1996, str. 18.

³ Článek 2 Vídeňské konvence:

Tato Úmluva se nepoužije na koupi

- a) zboží pro osobní potřebu, potřebu rodiny nebo domácnosti, ledaže prodávající před uzavřením smlouvy nebo při jejím uzavření smlouvy nevěděl a ani neměl vědět, že zboží je kupováno k takovému účelu,
- f) elektrické energie.

cí stroj pro výkon povolání lékaře či advokáta). Podle německého pojetí je zde rozhodné zamýšlené užití zboží, nikoliv užití skutečné.

Protikladem užívání zboží k podnikatelským účelům je pak jeho používání pro osobní potřebu. V rámci německého pojetí sem patří i zboží užívané za účelem výkonu tzv. svobodných povolání. Za předměty sloužící k osobním účelům pak nejsou považovány pouze ty předměty (věci), které jsou typicky a bezprostředně skutečně k osobním účelům užívány (např. oděvy, potraviny, nábytek), ale i takové předměty (věci), které byly získány např. v souvislosti s určitou zálibou (sběratelství). Za zboží sloužící k osobním účelům je dále považováno také zboží určené pro potřeby příslušníků rodiny a domácnosti. Pojem rodiny a domácnosti je zde však nutno chápat spíše ve smyslu sociologickém než právním. Budou sem patřit také nemanželské formy soužití.

Abyste mohl být relevantní osobní (soukromý) účel, ke kterému je zboží zakoupeno, podle čl. 2, písm. a) věty druhé Vídeňské konvence, je nutné, aby prodávající před uzavřením smlouvy nebo nejpozději při jejím uzavření věděl nebo měl vědět, že zboží je kupováno k takovému účelu. (Česká verze Vídeňské konvence však obsahuje negativní formulaci „nevěděl a ani neměl vědět“).

Záměr kupujícího užívat zboží k osobním účelům může vyplývat z následujících skutečností:

1. Druh zboží. Např. při koupi oděvů či sportovní výstroje nebo vybavení. Naopak koupě několika stejných přístrojů (např. fotoaparátů) zpravidla nebude nasvědčovat tomu, že se jedná o zboží určené k osobnímu použití.
2. Vystupování kupujícího. Jsou-li obchodní jednání kupujícím vedena na jeho obchodním (hlavičkovém) papíře, hovoří to samo proti úmyslu užití zboží k osobní potřebě.
3. Osoba kupujícího. Např. kupuje-li profesionální fotograf fotoaparát nebo profesionální sportovec sportovní vybavu.
4. Koupě pro osobní potřebu nelze ztotožňovat s prodejem zboží sloužícího osobní potřebě. Bude-li takovéto zboží prodáno obchodníkovi, spadá režim tohoto obchodu zcela do rámce Vídeňské konvence.
5. Prodávající musí mít možnost úmysl kupujícího zakoupit zboží k osobním účelům pozitivně rozpoznat nebo jej nerozpozná následkem hrubé nedbalosti. Pod formulací „měl vědět“, která je v německé, anglické i francouzské verzi, je třeba rozumět situaci, kdy neznalost je zapříčiněna hrubou nedbalostí. Otázkou je, co lze rozumět pod formulací „a ani neměl vědět“. Zde se domnívám, že dojdeme k odlišnému výkladu směřujícímu spíše k domněn-

ce, že „neměl-li vědět“, pak je toto zapříčiněno spíše snahou ze strany kupujícího a nikoliv nedbalostí za strany prodávajícího.

6. Časový okamžik. Znalost o určení zakoupeného zboží k osobní potřebě je relevantní pouze do okamžiku uzavření kupní smlouvy. Pozdější znalost této skutečnosti už není pro účely Vídeňské konvence relevantní a obchod bude podléhat její úpravě.

Z hlediska důkazního břemene je na kupujícím, aby podal důkaz o úmyslu zakoupit zboží pro osobní potřebu, potřebu rodiny nebo domácnosti, na prodávajícím pak, aby prokázal dobrou víru v případě nevědomosti o této skutečnosti.⁴

Vynětí elektrické energie pak do značné míry souvisí se skutečností, že tato není v řadě právních řádů považována za zboží. Dalším důležitým důvodem, který vedl k vynětí elektrické energie z předmětu úpravy Vídeňské konvence, byla skutečnost, že smlouvy o dodávce elektrické energie podléhají většinou speciálním podmínkám, kterým úprava Vídeňské konvence zcela neodpovídá. Tento přístup Vídeňské konvence však nelze analogicky rozšiřovat např. na dodávky plynu či olejů.⁵

1.2. ODPOVĚDNOST PRODÁVJÍCÍHO ZA ŠKODY NA ZDRAVÍ ČI ŽIVOTĚ OSOB NEBO NA MAJETKU ZPŮSOBENÉ ZBOŽÍM KTERÉKOLIV OSOBĚ

V obou výše uvedených případech (čl. 2 písm. a) i f)) se jedná o tzv. vnější meze přímé metody úpravy,⁶ vnější meze této unifikační úmluvy.

⁴ Schlechtriem Peter u.a., Kommentar zum Einheitlichen UN-Kaufrecht, 1. vydání, München, C.H.Becksche Verlagsbuchhandlung, 1990, str. 75.

⁵ Rozehnalová Naděžda, Mezinárodní právo obchodní, I. část, Mezinárodní obchodní transakce, 1. vydání, Brno, Masarykova univerzita, 1994, str.24, Rozehnalová Naděžda, Mezinárodní právo obchodní, I. část, Obchodní transakce (druhé přepracované a rozšířené vydání), 2. vydání, Brno, Masarykova univerzita, 1997, str. 32–33, Kanda Antonín, Mezinárodní kupní smlouva, 12. vydání, Praha, Academia, 1988, str. 47–48, Kanda Antonín, Úmluva OSN o smlouvách o mezinárodní koupi zboží (s komentářem), 1. vydání, Praha, Československá obchodní a průmyslová komora, 1991, str. 11–12, Schlechtriem P., op. cit. sub. 4), str. 63–64.

⁶ Přímá metoda úpravy soukromoprávních vztahů s mezinárodním prvkem má určité vnější a vnitřní meze úpravy. Vnější meze úpravy jsou dány věcně – určením kategorie vztahů, které jsou předmětem této úpravy (ať už formou pozitivního či negativního vymezení) a dále pak vymezením mezinárodní povahy daných vztahů. Vnitřní meze úpravy vznikají v důsledku nutnosti konsensu sjednávajících subjektů dané unifikační úmluvy. Jak již bylo uvedeno výše, unifikovaná úprava

Další negativní vymezení předmětu úpravy Vídeňské konvence, avšak v rámci jejích vnitřních mezí, obsahuje čl. 5,⁷ který vylučuje aplikaci Vídeňské konvence v případě odpovědnosti prodávajícího za smrt nebo ublížení na zdraví, které je způsobeno zbožím kterékoli osobě.

Toto ustanovení tedy z rozsahu působnosti Vídeňské konvence vylučuje určité případy škod způsobených vadou výrobku. Konkrétně jde o ty případy odpovědnosti za škody způsobené vadou výrobku, se kterými jsou spojeny škody, které vznikly určité osobě zraněním nebo dokonce smrtí. Nároky takto poškozených osob je tedy nutné posuzovat podle příslušného národního právního řádu.⁸

Článek 5 byl do Vídeňské konvence začleněn až na diplomatické konferenci ve Vídni. Motivačním faktorem byla právě snaha vyloučit konkurenci Vídeňské konvence s pravidly jednotlivých států o odpovědnosti za výrobek. Pokus vyjmout z předmětu úpravy v této souvislosti i věcné škody ztroskotal na tom, že se nepodařilo definovat pojem odpovědnost (ručení) za výrobek, „Produkthaftung“, „product liability“.⁹

Ke střetům může docházet u smluvních nároků na náhradu škody u škod, které mohou zároveň tvořit předmět nároku v rámci odpovědnosti za výrobek, a to u těch států, které považují odpovědnost za výrobek za odpovědnost založenou na deliktním základě (např. Německo).

Podle článku 5 Vídeňské konvence je tedy z jejího dosahu zcela vyloučeno ručení za smrt nebo za ublížení na zdraví. Těmito škodami mohou být poškozeny osoby přímo či zprostředkovaně zúčastněné na smlouvě jakož i nezúčastněné třetí osoby, musí se však jednat o škody způsobené „zbožím“ (nikoli tedy např. nákladním automobilem, na kterém je zboží dopravováno od prodávajícího ke kupujícímu).

Vyloučení dopadu Vídeňské konvence na odpovědnost prodávajícího za smrt nebo ublížení na zdraví, které jsou způsobeny zbožím kterékoli osobě, má tedy za následek nutnost aplikace některého národního právního řádu, který je třeba určit podle kolizních norem mezinárodního práva soukromého (podle lex fori – práva státu soudu, nesmíme však zapomínat, že toto je pouze jeden z mnoha přístupů, a to přístup tradiční).

nezahrnuje zpravidla všechny otázky, které souvisí s předmětnou problematikou, Rozehnalová N., op. cit. sub. 5) obě díla str. 28, str. 36.

⁷ Článek 5 Vídeňské konvence:

Tato Úmluva se nepoužije na odpovědnost prodávajícího za smrt nebo ublížení na zdraví způsobené zbožím kterékoli osobě.

⁸ Kanda A., op. cit. sub. 5) 1991, str. 14.

⁹ Schlechtriem P., op. cit. sub. 4), str. 75.

Nastává různá situace podle toho, zda konkrétní právní řád *lex fori* považuje odpovědnost za výrobek za odpovědnost smluvního nebo deliktního typu.

Jestliže jsou nároky z odpovědnosti za výrobek (uvažujeme pouze škody na zdraví nebo životě osob způsobené „zbožím“) považovány za deliktní (jak tomu většinou bývá), pak bývá pro určení rozhodného práva použito zpravidla jako základní kritérium místo vzniku škody.

Jedná-li se o stejné nároky jako v předchozím odstavci, ale tyto jsou považovány za smluvní, rozhodným právem bude *lex causae* smlouvy. Vzhledem k obsahu článku 5 Vídeňské konvence se tato přímá úprava neuplatní a bude nutné stanovit rozhodné právo podle článku 7 Vídeňské konvence, zpravidla tedy podle kolizních norem *lex fori*.

V této souvislosti nelze zapomínat ani na skutečnost, že ve většině případů dochází současně ke škodám na zdraví či životě osob a na majetku. (Institut odpovědnosti za výrobek počítá s oběma typy škod.) V těchto případech dojde k současnému použití Vídeňské konvence (v případě věcných škod) a určitého národního právního řádu (v případě škod na zdraví či životě osob).

Ze znění článku 5 Vídeňské konvence, kdy je z její působnosti vyloučena odpovědnost za smrt nebo ublížení na zdraví, které bylo způsobeno kterékoli osobě, vyplývá, že vyloučeny z jejího rámce jsou také nároky na regres u těchto škod. Toto rozšíření je úmyslné, logické a nutné, aby bylo umožněno v rámci odpovědnosti za výrobek plynulé vedení nároků na náhradu škody řetězcem distributorů zpět až k výrobcí.

Vídeňská konvence ve svém článku 5 nehovoří o věcných škodách způsobených zbožím. Zda tyto nároky vůbec a nakolik podléhají úpravě Vídeňské konvence záleží opět na tom, zda se jedná o smluvní či deliktní nároky.

Smluvní nároky vyplývající z věcných škod způsobených „zbožím“ (výrobkem) se posuzují výlučně podle Vídeňské konvence. Jsou-li tedy úpravy odpovědnosti za výrobek zařazovány pod smluvní typ odpovědnosti, nedají se aplikovat vedle Vídeňské konvence.

Škody na zdraví či životě osob pak, jelikož je ze své působnosti Vídeňská konvence vyloučila, budou hrazeny v souladu s vnitrostátním právním řádem určitého státu. Věcné škody zcela pokryje Vídeňská konvence, a to včetně škod na výrobku samém.

Jiná situace nastává, jsou-li tyto typy nároků konstruovány jako mimosmluvní.

Vztah z kupní smlouvy mezi výrobcem a poškozeným (přímý vztah bez zásahu distribučního řetězce) podléhá zcela Vídeňské konvenci. V tomto případě je zcela vyloučena možnost uplatnění deliktního nároku z odpovědnosti za výrobek v oblasti

věcných škod, který by bylo nutné posoudit podle určitého vnitrostátního právního řádu.

Deliktní nárok poškozené osoby (tedy nejen přímého účastníka smlouvy), který směřuje proti výrobcí daného „zboží“ (výrobku), kdy mezi těmito subjekty není žádný smluvní vztah, zůstává zcela vedle Vídeňské konvence. Právní úprava tohoto vztahu bude tedy vycházet z obecné úpravy mezinárodního práva soukromého jednotlivých právních řádů. A to současně u škod na zdraví či životě osoby i u škod věcných.

Jestliže tedy bude existovat smluvní vztah přímo mezi výrobcem a poškozeným v rámci uplatnění škod prostřednictvím institutu odpovědnosti za výrobek, uplatní se současně dvojí právní režim. Úprava škod na zdraví či životě osoby bude podléhat jednotlivému právnímu řádu, který bude určen na základě kolizních norem mezinárodního práva soukromého (na světě dosud neexistuje hmotné právní unifikace v oblasti odpovědnosti za výrobek). Škody věcné zůstanou zcela v režimu Vídeňské konvence, která obsahuje rozsáhlou úpravu odpovědnosti za škody. K naplnění obsahu předchozí věty je však nutné, aby byly nároky na náhradu škody u věcných škod, které vznikly v důsledku vady výrobku, včas uplatněny. V tomto případě budou hrazeny všechny věcné škody, a to jak na výrobku samém, tak i všechny ostatní.

Vznikne-li škoda (zde není rozhodující, zda se jedná o škodu na zdraví nebo životě osoby nebo o škodu věcnou), která splňuje předpoklady nutné pro uplatnění institutu odpovědnosti za výrobek, osobě, která není smluvně vázána s výrobcem, uplatní se pouze jediný právní režim. Rozhodné právo bude opět určeno na základě kolizních norem mezinárodního práva soukromého (z důvodu uvedeného výše). V tomto případě však budou předmětem náhrady v rámci odpovědnosti za výrobek pouze škody způsobené výrobkem na zdraví či životě osoby a škody způsobené této osobě na majetku. Náhrada (podle většiny právních úprav) nebude zahrnovat škody na výrobku samém.

Problematickým se v této souvislosti jeví vymezení mezi škodami na věci samé a škodami na jiném majetku poškozeného. Problém ani tak nevzniká, jde-li o samostatnou nebo relativně samostatnou věc (zboží, výrobek), která je navíc zcela vyrobena jedním výrobcem. Komplikace se objevují zejména tehdy, když je výrobek jednoho výrobce určitým polotovarem nebo částí výrobku, který je uveden na trh a distribuován jiným výrobcem. Pak může docházet ke konkurenci mezi odpovědností za vady (je-li daný výrobek předmětem přímé kupní smlouvy, která byla uzavřena mezi výrobcem a poškozeným) a odpovědností za výrobek. V tomto případě je bezpodmínečně nutné, aby ručení za výrobek bylo tak úzce spojeno s obchodněprávním ručením za vady, že se prakticky nedá oddělit od mi-

mosmluvního ručení, aby tedy mezi ručením za výrobek a ručením za vady byla úzká věcná souvislost.¹⁰

Obdobná situace nastane, je-li věc (zboží, výrobek) částí věci nemovité (nemovitosti jako takové jsou zpravidla vyloučeny z dosahu odpovědnosti za výrobek, nikoliv však jejich částí). Dojde-li tedy ke zničení nemovitosti (nebo její částí) částí této nemovitosti, také může dojít ke konkurenci smluvních a mimosmluvních nároků na náhradu škody. Zde však zpravidla nepůjde o uplatnění smluvních nároků z odpovědnosti za vady v rámci Vídeňské konvence. Ona sama se v rámci svých vnějších mezí nedistancuje od nemovitostí, nicméně z článku 1 nepřímo vyplývá, že nemovitosti nebudou pravidelným „zbožím“ v rámci Vídeňské konvence. Koupě a prodej nemovitostí je také pravidelně omezena tzv. imperativními normami (v České republice zejména devizovým zákonem), které aktivně chrání veřejný pořádek a v tomto případě dokonce teritorium daného státu.

Na základě výše uvedených argumentů jsme došli k závěru, že Vídeňská konvence má přednost před konkurující právní úpravou odpovědnosti za výrobek v otázce věcných škod, které zároveň nejsou škodami na zboží (věci či výrobku) samém. Tato přednost má určité hranice, které jsou definovány čl. 90 Vídeňské konvence.¹¹

1.3. VZTAH VÍDEŇSKÉ KONVENCE K OSTATNÍM MEZINÁRODNÍM SMLOUVÁM

Vídeňská konvence ustupuje při aplikaci všem uzavřeným mezinárodním dohodám v oblasti předmětu své úpravy, ať již byly uzavřeny dříve či budou uzavřeny nebo vstoupí v platnost později. Jediným předpokladem je zde požadavek, aby oba smluvní partneři (obě smluvní strany) měli místo podnikání ve státech, které přistoupily k takovéto mezinárodní dohodě.

Otázku aplikace samotné Vídeňské konvence řeší čl. 1. 1 odst. a a 1. 1 odst. b¹². Je nutné zdůraznit, že ČSFR učinila výhradu vůči čl. 1. 1 odst. b. V případě

¹⁰ Schlechtriem P., op. cit. sub. 4), str. 76–77.

¹¹ Článek 90 Vídeňské konvence:

Tato Úmluva se nedotýká jakékoliv mezinárodní dohody, která již byla nebo bude uzavřena a již obsahuje ustanovení, týkající se věcí upravených touto Úmluvou, jestliže strany mají místo podnikání na území států, jež jsou smluvními stranami takovéto dohody.

¹² Tato Úmluva upravuje smlouvy o koupi zboží mezi stranami, které mají místa podnikání v různých státech,

a) jestliže tyto státy jsou smluvními státy; nebo

aplikace Vídeňské konvence dle čl. 1. 1 odst. a při současné existenci mezinárodní dohody dle čl. 90 Vídeňské konvence by tedy měla mít přednost tato mezinárodní dohoda. Bude však vždy záležet také na tom, jak tato dohoda bude řešit svůj vztah k ostatním mezinárodním smlouvám.¹³

V případě aplikace Vídeňské konvence dle čl. 1. 1 odst. b by pak byla kolize s jinou mezinárodní dohodou dle čl. 90 vyloučena.

Mezinárodní dohoda předpokládaná čl. 90 Vídeňské konvence bude materiální právní unifikací a nikoliv kolizně právní. Její přednost před Vídeňskou konvencí pak bude vycházet z jejího čl. 90 a nebude již závislá na případném stanovisku zúčastněných států.

Kromě toho se bude jednat o mnohostrannou dohodu a ne dvoustrannou. V případě dvoustranných ujednání by se uplatnil pravděpodobně nikoliv čl. 90, ale čl. 94 Vídeňské konvence.¹⁴ Při neexistenci prohlášení dle čl. 94 Vídeňské konvence se pak čl. 90 uplatní.

Otázkou je, zda mohou mít dle čl. 90 Vídeňské konvence přednost i právní akty Evropských společenství, a to (ať už nařízení či směrnice) akty sekundárního práva Evropských společenství. Je samozřejmě nutné k nim přihlídnout v souvislosti s článkem 90 Vídeňské konvence.

Praktický význam v této souvislosti bude mít zejména směrnice Rady Evropských společenství č. 85/374/EEC o sjednocení zákonů, nařízení a administrativních opatření členských států týkajících se odpovědnosti za vadné výrobky. Aplikace výše uvedené směrnice bude pravděpodobně probíhat v určitém smyslu zprostředkovaně. Státy Evropských společenství samy zvolí určitý způsob harmonizace vnitrostátního práva s touto směrnicí a aplikovatelný pak bude např. speciální zákon, který bude obsahovat úpravu odpovídající směrnici. Vždy je však třeba mít na paměti, že sekundární právo Evropských společenství není právem národním, ale speciálním právním řádem.

V úvahu zde přichází aplikace čl. 94 Vídeňské konvence. Státy Evropských společenství by mohly učinit prohlášení předpokládané tímto článkem Vídeňské konvence v tom smyslu, která ustanovení národního práva vychází ze sekundárního práva Evropských společenství a která tedy z tohoto důvodu budou mít přednost při aplikaci před Vídeňskou konvencí. Není však zcela zřejmé, zda prohlášení dle článku 94 Vídeňské konvence mají být učiněna v souvislosti s jednotlivými

b) jestliže podle ustanovení mezinárodního práva soukromého se má použít právního řádu některého smluvního státu.

¹³ Blíže viz obě díla Týč V., op. cit. sub. 2).

¹⁴ Kanda A., op. cit. sub. 5), 1988, str. 76.

ustanoveními Vídeňské konvence nebo v souvislosti s určitou oblastí nebo částí Vídeňské konvence.

V zájmu vnitrostátní konformní aplikace obou v určitém smyslu mezinárodních komplexů norem (Vídeňské konvence a směrnice 85/374/EEC) je nutné použít článek 90 Vídeňské konvence i v souvislosti se sekundárním právem Evropských společenství – se směrnicí 85/374/EEC, která je však realizována např. prostřednictvím speciálního zákona. Tento národní předpis je v určitém smyslu prováděcím předpisem věcné části mezinárodně právní regulace, a to na základě zmocnění Smlouvy o založení Evropského společenství.¹⁵

Směrnice Rady Evropských společenství 85/374/EEC platná pro členské státy Evropských společenství v rámci své působnosti ve formě konkrétních legislativních opatření jakožto národních verzí (v SRN se jedná o zákon: ProdHaftG – Produkthaftungsgesetz, zákon o „ručení za výrobek“) má tedy aplikační přednost před Vídeňskou konvencí, a to dle jejího čl. 90. Pro kupní smlouvy uzavírané mezi smluvními partnery z jednotlivých členských států Evropských společenství, které mají směrnici odpovídající vnitrostátní úpravu odpovědnosti za výrobek, má tato přednost.

Podstatná odchylka mezi úpravami obsaženými ve Vídeňské konvenci a výše uvedené směrnici spočívá v otázce věcných škod v tom, že podle Vídeňské konvence mohou být efektivně uplatněny nároky na náhradu škody v souvislosti s věcnými škodami, které vznikly v důsledku vady výrobku, pouze po včasném oznámení.

Nároky podle vnitrostátního zákona odpovídajícího této směrnici Evropských společenství pak nemohou být zmeškáním výše uvedené oznamovací povinnosti prekludovány a dokonce ani dohodou vyloučeny.

2. ÚMLUVA O PROMLČENÍ PŘI MEZINÁRODNÍ KOUPI ZBOŽÍ

Na úpravu obsaženou ve Vídeňské konvenci velice úzce navazuje Úmluva o promlčení při mezinárodní koupi zboží. (dále jen Úmluva o promlčení), která byla přijata 14. června 1974 v New Yorku. ČSSR ratifikovala Úmluvu o promlčení 26. května 1977. V platnost vstoupila 1. srpna 1988. V roce 1980 byl přijat dodatkový protokol k Úmluvě o promlčení při mezinárodní koupi zboží. Ve Sbírce

¹⁵ Schlechtriem P., op. cit. sub. 4), str. 740–742.

zákonů má Úmluva o promlčení č. 123/1988 Sb., ve znění Dodatkového protokolu č. 123/1991 Sb.¹⁶

I v tomto případě se jedná o hmotně právní unifikaci a o mezinárodní smlouvu „self-executing“.

Obdobně jako Vídeňská konvence v čl. 2 písm. a) a f) a v čl. 5 distancuje se i Úmluva o promlčení v čl. 4 písm. a) (ve znění Dodatkového protokolu) od koupě zboží kupovaného pro osobní potřebu, potřebu rodiny nebo domácnosti, ledaže prodávající před uzavřením smlouvy nebo při jejím uzavření nevěděl a ani neměl vědět, že zboží je kupováno k takovému účelu, v čl. 4 písm. f) pak od elektrické energie. Podle úpravy obsažené v článku 5 se dále Úmluva o promlčení nevztahuje dle písm. a) ani na práva vyplývající ze smrti nebo ublížení na zdraví osoby. Z článku 4 písm. a) a f) i z článku 5 písm. a) je patrná úzká souvislost při vymezení vnějších a vnitřních mezí Úmluvy o promlčení s Vídeňskou konvencí, která je úpravou mladší. Ani Úmluva o promlčení však nevylučuje ze své působnosti škody na majetku. V praxi, jak již bylo uvedeno výše, však velmi často dochází současně ke škodám na životě nebo na zdraví a ke škodám věcným. V této souvislosti odkazují na rozbor této problematiky uvedený výše v souvislosti s Vídeňskou konvencí.

Úmluva o promlčení zavádí subjektivní promlčecí lhůtu 4 roky od okamžiku, kdy lze právo poprvé uplatnit v právním řízení (čl. 9, odst. 1). V článku 10 pak Úmluva o promlčení vymezuje tento okamžik v odst. 1–3, dále pak v článkách 11 a 12. V souvislosti s odpovědností za výrobek je zajímavé zejména ustanovení v odst. 2, kdy rozhodujícím je okamžik skutečného předání zboží kupujícímu nebo okamžik odmítnutí tohoto předání kupujícími, a to pro právo z vad zboží.

Dá se říci, že Úmluva o promlčení byla určitou inspirací při tvorbě Obchodního zákoníku České republiky (zákon č. 513/1991 Sb. v aktuálním znění, dále jen obch. z.), i zde se totiž uplatňuje obecná subjektivní čtyřletá promlčecí lhůta (§ 397 obch. z.). § 398 obch. z. pak řeší otázku promlčení u práva na náhradu škody. Okamžik počátku běhu promlčecí lhůty je zde však vázán na den, kdy se poškozený dozvěděl nebo mohl dozvědět o škodě a o tom, kdo je povinen k její náhradě.

Občanský zákoník (zákon č. 40/1964 Sb. v aktuálním znění, dále jen obč. z.) naproti tomu v § 101 ustanovuje obecnou promlčecí lhůtu jako tříletou, a to ode dne, kdy mohlo být právo vykonáno poprvé. Speciální úpravu pro právo na náhradu škody pak obč. z. obsahuje v § 106, kde je ustanovena dvouletá promlčecí lhůta, a to ode dne, kdy se poškozený dozví o škodě a o tom, kdo za ni odpovídá.

V rámci úpravy odpovědnosti za výrobek bývá otázka promlčení řešena speci-

¹⁶ Rozehnalová Naděžda, Mezinárodní právo obchodní, III. část, 1. vydání, Brno, Masarykova univerzita, 1995, str. 82–83.

álně a má přednost před obecnými úpravami promlčení v občanských a obchodních (nebo obdobných) zákonících jednotlivých států. Ve směrnici Rady Evropských společenství č. 85/374/EEC je tato otázka řešena v článku 10, kde je stanovena tříletá promlčecí doba, a to ode dne, kdy se strana žalující dozvěděla nebo mohla dozvědět o škodě, závadě a totožnosti výrobce.¹⁷

Shodnou úpravu obsahuje i ProdHaftG SRN, a to v § 12, odst. 1. Odpovídající úprava je v České republice obsažena v § 9 zákona o odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku č. 59/1998 Sb. Jelikož je přijet zákon č. 59/1998 Sb. plněním závazků plynoucích z Evropské dohody, není tato skutečnost nijak překvapující.

Zvolení tříleté subjektivní promlčecí lhůty pro odpovědnost za výrobek je logické zejména z toho důvodu, že tato úprava bývá ve většině případů považována za lex specialis vůči obecné úpravě obsažené v občanských zákonících jednotlivých států (např. SRN, Rakousko, ČR). Zde je nutné poznamenat, že na zařazení odpovědnosti za výrobek do občanského práva v SRN a Rakousku neměla vliv skutečnost, jestli je daný stát členským státem Evropských společenství, protože tato úprava zde existovala v rámci občanského práva ještě před získáním statusu člena Evropských společenství.

Střety Úmluvy o promlčení s právní úpravou promlčení v rámci odpovědnosti za výrobek jsou však možné při deliktním pojetí odpovědnosti za výrobek v oblasti škod věcných, jak již bylo uvedeno výše u rozboru úpravy Vídeňské konvence. V této souvislosti je dále nutné podotknout, že Úmluva o promlčení obsahuje i úpravu odpovídající čl. 90 a 94 Vídeňské konvence, a to v článkách 37 a 34, se stejnými důsledky ve vztahu k mezinárodním smlouvám i k sekundárnímu právu Evropských společenství.

Objektivní promlčecí lhůta je v Úmluvě o promlčení upravena v čl. 23. Promlčecí lhůta podle této úmluvy končí nejpozději uplynutím deseti let od okamžiku, kdy začala běžet podle čl. 9, 10, 11 a 12 této Úmluvy.

Stejná objektivní promlčecí lhůta je zakotvena i v § 398 obch. z. u práva na náhradu škody, a to od doby, kdy došlo k porušení povinnosti. I zde je tedy patrná inspirace obch. z. Úmluvou o promlčení. V § 408 odst. 1 obch. z., který je kogentní, je stanoven absolutní, všeobecný a nepřekročitelný limit, v němž promlčecí doba skončí.¹⁸

Obč. z. v § 106 odst. 2 rozlišuje délku promlčecí doby podle toho, zda se jedná o škodu způsobenou úmyslně. Pokud ne, je obecná objektivní promlčecí lhůta

¹⁷ Mrázek Josef, *Odpovědnost za škodu způsobenou závadným výrobkem podle direktivy Rady Evropských společenství č. 85/374/EHS*, Právník, 1998, č. 3, str. 188.

¹⁸ Bejček Josef, *Obchodní závazky*, 1. vydání, Brno, Masarykova univerzita, 1994, str. 253.

tříletá, pokud ano, dojde k promlčení za deset let ode dne, kdy došlo k události, z níž škoda vznikla, což však neplatí v případě škody na zdraví.

V rámci úpravy odpovědnosti za výrobek bývá zpravidla zákonodárci volena desetiletá objektivní promlčecí lhůta. Ve směrnici Rady Evropských společenství č. 85/374/EEC je objektivní promlčecí lhůta upravena v čl. 11. Je desetiletá, a to od okamžiku, kdy výrobce uvedl do oběhu výrobek, který způsobil škodu, a nezahájila-li současně poškozená osoba v této době řízení proti výrobcí. Stejná úprava je obsažena v úpravě odpovědnosti za výrobek v SRN i v Rakousku.

V ČR v zákoně č. 59/1998 Sb. v § 9 odst. 2 je tato otázka řešena poněkud odlišně. Shodně je stanovena desetiletá objektivní promlčecí lhůta ode dne, kdy výrobce uvedl na trh výrobek, který způsobil škodu, avšak případné prodloužení této lhůty v situaci, kdy poškozená osoba před jejím vypršením zahájí v dané věci řízení (dle směrnice) je nahrazeno přísnějším přístupem. Stanovil-li výrobce nebo doporučil-li závazně záruční dobu delší než deset let, uplatní se odpovědnost za výrobek po celou tuto delší dobu. Případy, na které je pamatováno v poslední větě čl. 11 směrnice, jsou pak v České republice upraveny obč. z. v § 112, a to institutem stavení běhu promlčecí doby.

Zde je již jasněji vidět specialita zákonných úprav odpovědnosti za výrobek vůči občanským zákoníkům, v ČR tedy zákona č. 59/1998 Sb. vůči obč. z. Tento vztah je v uvedeném zákoně řešen výslovně v § 10, a to obecně.

Úmluva o promlčení řeší výslovně pro mezinárodní koupi zboží otázky stavení a prodloužení promlčecí lhůty, změny promlčecí lhůty stranami, účinky uplynutí promlčecí lhůty a počítání promlčecí doby. Právní úpravou jednotlivých států odpovědnosti za výrobek zpravidla tyto otázky řešeny nejsou a jsou ponechány zcela v mezích občanskoprávní úpravy. V ČR je tomu tak na základě již zmíněného § 10 zákona č. 59/1998 Sb., který řeší obecně vztah tohoto zákona a obč. z. V SRN je tomu tak na základě speciálního odkazu § 12 ProdHaftG, odst. 3, který odkazuje na aplikaci obecné úpravy BGB (Bürgerliches Gesetzbuch, občanský zákoník) o promlčení v otázkách tímto zákonem přímo neřešených. ProdHaftG tedy volí ve vztahu k BGB formu speciálních více či méně konkrétních odkazů, a to buď přímo na jednotlivé paragrafy BGB nebo na určité části BGB.

3. ÚMLUVA O PRÁVU POUŽITELNÉM NA DOPRAVNÍ NEHODY (DÁLE JEN HAAGSKÁ ÚMLUVA)

Haagská úmluva reprezentuje kolizně právní unifikaci. Obsahuje kolizní normy, které určují rozhodný právní řád v případech občanskoprávní mimosmluvní odpovědnosti z dopravních nehod. I v tomto případě se jedná o mezinárodní smlouvu „self-executing“.

Haagská úmluva byla sjednána 4. května 1971, ČSSR ji ratifikovala 12. května 1976. V platnost pro ČSSR Haagská úmluva vstoupila 11. července 1976 (č. 130/1976 Sb.). Česká republika se stala smluvní stranou sukcesí.¹⁹

Také Haagská úmluva, jako obě výše uvedené úmluvy, obsahuje v oblasti odpovědnosti za výrobek negativní vymezení a na tuto problematiku se nevztahuje. V článku 2 bod 1 přímo stanoví, že se nevztahuje na odpovědnost výrobců, prodejců nebo opravců vozidel.

Její koncepce je jednoznačná. Vylučuje odpovědnost za výrobek jako celek a případné úvahy o kolizi mezi vnitrostátní úpravou (zde vzhledem ke kolizně právnímu charakteru unifikace pravděpodobně se zákonem o mezinárodním právu soukromém a procesním, v ČR z. č. 97/1963 Sb.) a touto Haagskou úmluvou jsou předem vyloučeny. Odpadá zde také potřeba členění škod na škody na zdraví a na životě osob a na škody věcné.

4. ÚMLUVA O PRÁVU ROZHODNÉM PRO ODPOVĚDNOST ZA VADY VÝROBKŮ (DÁLE JEN ÚMLUVA O ODPOVĚDNOSTI ZA VÝROBEK)

Úmluva o odpovědnosti za výrobek z 2. 10. 1973 byla vypracována v rámci činnosti Haagské konference mezinárodního práva soukromého, a to jako XXII. v pořadí. Reprezentuje kolizně právní unifikaci v oblasti odpovědnosti za výrobek. Opět se jedná o mezinárodní smlouvu „self-executing“. V současné době má 8 smluvních států. Minimální počet států nutný pro vstup v platnost získala Úmluva o odpovědnosti za výrobek v roce 1977 a od 1. 10. 1977 vstoupila v platnost pro Francii,

¹⁹ Týž Vladimír, Výběr z textů ke studiu mezinárodního práva soukromého, 1. vydání, Brno, Masarykova univerzita, 1995, str. 56.

Jugoslávii a Norsko. Dnes platí i pro tyto další státy: od 1. 9. 1979 pro Holandsko, od 1. 8. 1985 pro Lucembursko, od 1. 2. 1989 pro Španělsko, od 1. 11. 1992 pro Finsko a od 25. 6. 1991 pro Slovinsko.²⁰

Tato úmluva obsahuje kolizní normy, které určují rozhodné právo pro odpovědnost za výrobek, a to v celém řetězu od výrobce surovin až po skladovatele a prodejce (distributory) hotových výrobků. Jejím užití nebrání ani skutečnost, že odkaz její kolizní normy nevede k použití práva smluvního státu.²¹

Úmluva o odpovědnosti za výrobek obsahuje celkem 22 článků, které jsou uvozeny krátkou „preambulí“ vyjadřující stručně účel této mezinárodní právní úpravy: „založit obecné opatření pro výběr rozhodného práva v rámci případů odpovědnosti za výrobek s mezinárodním prvkem.“

Sousloví „obecné opatření“ má v této souvislosti poněkud jiný význam, než by se mohlo na první pohled zdát. Úmluva o odpovědnosti za výrobek není konstruována tak, že by obsahovala pouze „obecné“ pravidlo pro určení rozhodného práva v rámci odpovědnosti za výrobek a právní řády jednotlivých států pak pravidla „zvláštní“. Cílem úmluvy je vytvoření jednotného kolizního práva členských států v oblasti odpovědnosti za výrobek, které bude aplikováno bez ohledu na to, zda rozhodným právem bude právo členských států této Úmluvy či nikoliv, zda účastníky právních vztahů v rámci odpovědnosti za výrobek budou pouze subjekty z členských států této Úmluvy nebo i států jiných. Sousloví „obecné pravidlo“ tak v této souvislosti označuje kolizní právo v rámci odpovědnosti za výrobek aplikované na všechny případy s mezinárodním prvkem, tedy obecně aplikované vůči všem. Tento typ mezinárodních smluv pak bývá literaturou označován jako „lois uniformes“.²²

Úmluva o odpovědnosti za výrobek navíc obsahuje ještě čl. 11, který potvrzuje výše uvedené úvahy. V tomto článku je stanoveno, že aplikace úpravy obsažené v úmluvě není podmíněna požadavkem vzájemnosti. Dále pak úmluva ve větě druhé čl. 11 stanoví výslovně svoji aplikaci také na ty případy, kdy rozhodným právem je právo státu, který není jejím signatářem.

Meritorní úprava je pak obsažena v čl. 1–15, čl. 16–22 řeší možnosti výhrad k Úmluvě o odpovědnosti za výrobek, otázky její ratifikace a vstupu v platnost.

První tři články této úmluvy v podstatě vymezují její „vnější meze.“ Úmluva

²⁰ Jayme Erik, Hausmann Rainer, Internationales Privat und Verfahrensrecht, 7. neubearbeitete und erweiterte Ausgabe, München, C.H.Becksche Verlagsbuchhandlung, 1994, str. 157.

²¹ Vogl Jiří, Haagská konference mezinárodního práva soukromého, Právní praxe, 1993, č. 10, str. 623.

²² Kučera Zdeněk, Kolizní normy vnitrostátní a mezinárodně sjednané, Právník, 1981, č. 1, str. 65–66.

se vztahuje pouze na situace, které jsou těmito články předpokládány, přičemž vylučuje ze své aplikace dva případy.

1. Úmluva se nepoužije na vzájemné vztahy mezi poškozeným a odpovědnou osobou, existuje-li mezi nimi přímý závazkový vztah, prostřednictvím kterého bylo převedeno vlastnické nebo užívací právo k výrobku (čl. 1, věta druhá).

2. Pojem škoda v rámci této úmluvy nezahrnuje škodu způsobenou na výrobku samém ani hospodářskou ztrátu, která z této škody vyplývá. Výjimkou z tohoto negativního vymezení Úmluvy jsou pouze případy, kdy by výše uvedená škoda na výrobku samém i z této škody vyplývající ztráta vycházely z dalších škod. (Např. automatická pračka má vadu spočívající v porušené izolaci vnitřní elektroinstalace. Při běžném provozu vznikne zkrat a dojde k požáru, který zničí celé zařízení bytu i automatickou pračku samotnou. Navíc tento požár zraní uživatele sousedního bytu. Předmětem náhrady škody bude jednak škoda na zdraví osoby (uživatele sousedního bytu), škoda na bytě samém a jeho zařízení, a to včetně škody na vadném výrobku (automatické pračce) včetně hospodářských ztrát z těchto škod vyplývajících.)

Pojem „vnější meze úpravy“ je obvykle užíván pouze v souvislostech s přímou metodou úpravy a kromě otázek, na které se daná úprava nevztahuje, obsahuje i vymezení mezinárodní povahy (mezinárodního prvku) daného právního vztahu.

I kolizně právní unifikaci lze omezit co do jejího předmětu, „mezinárodnost“ právního vztahu je však samozřejmostí. Na jiné než „mezinárodní (výjimečně ještě na mezioblastní) právní vztahy“ (lépe řečeno – na „vztahy s mezinárodním prvkem“) se kolizní metoda úpravy jako taková, a tedy ani kolizní normy (přičemž nezáleží na tom, jsou-li tyto vnitrostátního původu nebo mezinárodně sjednané) nevztahují.

Obdobná situace nastává u kolizně právní unifikace v případě jejich tzv. vnitřních mezí, tzn. v případě otázek které nejsou danou úmluvou řešeny.

Zde jsou myslitelné dva případy. Jednak by mohla teoreticky nastat situace, kdy k určení rozhodného práva v rámci předmětu úpravy dané úmluvy nestačí žádná z kolizních norem v této úmluvě obsažených. Dále by pak byl možný případ, kdy by Úmluva obsahovala taxativní výčet otázek, které řeší rozhodné právo. V konkrétním případě by se mohlo jednat o otázku v tomto výčtu neuvedenou a záleželo by na tom, jaké by bylo v tomto případě stanovisko *lex fori* (zastáváme-li tradiční přístup, který byl zmíněn výše). V případě Úmluvy o odpovědnosti za výrobek však tento druhý případ nepřipadá v úvahu, protože výčet otázek, které řeší rozhodné právo, je v jejím čl. 8 demonstrativní.

4.1. ROZSAH KOLIZNÍCH NOREM ÚMLUVY O ODPOVĚDNOSTI ZA VÝROBEK

Vrátíme-li se k terminologii užívané v „kolizním“ právu, upravují první tři články Úmluvy o odpovědnosti za výrobek okruh právních otázek, na které se daná úmluva vztahuje. Můžeme také říci, že výše uvedené články úmluvy upravují rozsah kolizních norem v úmluvě dále uvedených. Tento způsob vymezení rozsahu kolizní normy je typický pro úmluvy sjednané v rámci Haagské konference mezinárodního práva soukromého. Rozsahy v rámci haagských úmluv bývají navíc stanoveny poměrně komplikovaně a nejinak je tomu i u Úmluvy o odpovědnosti za výrobek.

Úmluva obsahuje oba způsoby vymezení rozsahu kolizních norem. Jednak přímo stanoví případy, na které se vztahuje (čl. 1 odst. 1 a 3, čl. 2 písm. a), písm. b) věta první a třetí, písm. c), čl. 3). Na rozdíl od tohoto pozitivního vymezení však obsahuje i vymezení negativní, tedy vymezení případů, na které se nevztahuje (čl. 1 odst. 2, čl. 2 písm. b) věta druhá).

Kromě výše uvedeného mají rozsahy v haagských úmluvách ještě tu zvláštnost, že, na rozdíl od kolizních norem vnitrostátního původu, neužívají abstraktní právní pojmy, ale pojmy zcela konkrétní, dokonce uvádějí podstatné znaky právních vztahů, na které se vztahují, v případě Úmluvy o odpovědnosti za výrobek podstatné znaky odpovědnosti za výrobek.

Čl. 1 této úmluvy tak vymezuje zásadním způsobem její rozsah, čl. 2 a 3 je pak určitým doplněním tohoto vymezení. Čl. 2 a 3 můžeme označit jako interpretační či výkladová ustanovení, protože vymezují obsahy nejdůležitějších pojmů užívaných v rámci odpovědnosti za výrobek.

Rozsahem kolizních norem v Úmluvě o odpovědnosti za výrobek je „odpovědnost výrobců a dalších osob za škody způsobené výrobkem včetně škod vyplývajících z nesprávného návodu k použití výrobku nebo z chybějícího vhodného označení o kvalitě výrobku, zvláštních vlastnostech nebo způsobu použití.“ (čl. 1 odst. 1).

V rámci úpravy jednotlivých právních řádů bývá vymezení předmětu úpravy odpovědnosti za výrobek poněkud odlišné. Zpravidla se v tomto vymezení nehovoří blíže o příčině škod, jak je tomu v závěru čl. 1 odst. 1 Úmluvy, ale o charakteru poškozených věcí. Náhrada škody tak v rámci úprav jednotlivých právních řádů nezahrnuje škody na věcech sloužících převážně k podnikatelským účelům. Hrazeny jsou pouze škody na věcech, které jsou určeny a užívány převážně k jiným než podnikatelským účelům (§ 1 z. č. 59/1998 Sb.), které jsou obvykle určeny

pro soukromou potřebu nebo spotřebu (§ 1 odst. 1 ProdHaftG). Stejně omezující kritérium obsahuje i směrnice Rady Evropských společenství č. 85/374/EEC, která je základem úpravy odpovědnosti za výrobek v rámci Evropských společenství, ve svém čl. 9 písm. b), i).

Jednotlivé právní řády obsahují ještě další omezení, kterým je výše škody. Zejména státy Evropských společenství, ale i Austrálie a Česká republika, spojují uplatnění odpovědnosti za výrobek pouze s takovou věcnou škodou, která přesáhne určitou hranici. Podle směrnice Rady č. 85/374/EEC je touto hranicí 500 ECU, čl. 9 písm. b) ProdHaftG pak v § 11 určuje částku 1125 DM. V České republice je zákonem č. 59/1998 Sb. v § 6 stanovena částka 5000 Kč. Předmětem náhrady je pak ve všech těchto případech věcná škoda přesahující jednotlivé výše uvedené částky.

Pozitivní vymezení je doplněno vymezením negativním. Úmluva se nepoužije na vzájemné vztahy mezi poškozeným a odpovědnou osobou, došlo-li mezi nimi k přechodu vlastnického nebo užívacího práva ke zboží, tzn. existuje-li mezi nimi přímý závazkový vztah (čl. 1 odst. 2).

Tuto část čl. 1 Úmluvy o odpovědnosti za výrobek nepovažují za příliš zdařilou. Úmluva zde vylučuje ze své aplikace celou skupinu případů, které bude nutné řešit prostřednictvím jiných kolizních norem. Existují-li v daném právním řádu (bude se jednat v případě tradičního přístupu o *lex fori*) vnitrostátní kolizní normy pro odpovědnost za výrobek, dojdou na tomto místě svého uplatnění. Myslitelná je však i situace, kdy kolizní právo daného státu tyto otázky samostatně řešit vůbec nebude. Úmluva navíc v tomto svém negativním vymezení nerozlišuje mezi škodami na zdraví a životě osob a škodami na majetku, nevytváří tedy úpravu korespondující negativnímu vymezení dopadu Vídeňské konvence, které bylo uvedeno výše.

Čl. 1 odst. 3 stanoví aplikaci kolizní úpravy odpovědnosti za výrobek obsažené v Úmluvě bez ohledu na povahu procesu, v němž bude rozhodováno o daných nárocích. Obvykle bývá o těchto nárocích rozhodováno v rámci občanského procesu, nicméně není vyloučena ani možnost, kdy by o těchto nárocích bylo rozhodováno ve správním procesu. Lze si představit i situaci, že stát zažádá úpravu odpovědnosti za výrobek mezi tzv. imperativní normy, které „aktivně chrání veřejný pořádek daného státu“. V důsledku čl. 1 odst. 3 by pak ani v tomto případě nic nebránilo aplikaci ustanovení Úmluvy o odpovědnosti za výrobek. Jak již ale bylo uvedeno výše, úprava odpovědnosti za výrobek bývá řazena do občanského práva. V České republice je to z. č. 59/1998 Sb. o odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku, který je *lex specialis* k občanskému zákoníku (§ 10 z. č. 59/1998 Sb.). V SRN je to ProdHaftG z 15.12.1989, který je taktéž *lex specialis* k BGB,

i když neobsahuje jedno ustanovení vymezující jejich vzájemný vztah, ale konkrétní odkazy na BGB, ze kterých však tento vztah vyplývá.

4.2. POJMY POUŽÍVANÉ ÚMLUVOU O ODPOVĚDNOSTI ZA VÝROBEK

Čl. 2 písm. a) vymezuje význam pojmu „výrobek“ pro účely Úmluvy. Výrobkem se zde rozumí jak přírodní produkty tak i průmyslové výrobky v surovém či zpracovaném stavu, věci movité i nemovité. Také v tomto bodě Úmluvy je patrný nesoulad s koncepcí odpovědnosti za výrobek jednotlivých právních řádů. Směrnice Rady 85/374/EEC rozumí pod pojmem „výrobek“ věci movité s výjimkou prvotních zemědělských výrobků a zvěřiny (nicméně v tomto smyslu je přípuštěno v rámci směrnice výše uvedené věci pod pojem výrobek zahrnout dle jejího čl. 15 odst. 1 písm. a)), a to i takové, které jsou včleněny do jiné movité věci nebo nemovitosti. Výrobkem se v rámci směrnice rozumí i elektrina (čl. 2). Úpravu odpovídající čl. 2 směrnice Rady 85/374/EEC obsahuje jak ProdHaftG, a to v § 2, tak i § 3 zákona č. 59/1998 Sb. v České republice.

Úmluva o odpovědnosti za výrobek tedy zahrnuje do své působnosti jak přírodní produkty (v terminologii směrnice Rady 85/374/EEC, ProdHaftG i z. č. 59/1998 Sb. v podstatě prvotní zemědělské výrobky a zvěřinu), tak i nemovitosti, zatímco národní právní úpravy se od zahrnutí nemovitostí pod pojem výrobek distancují téměř vždy a od zahrnutí zemědělských výrobků a zvěřiny pod pojem výrobek se distancují ve většině případů. I v tomto případě tedy bude zařazen prostřednictvím kvalifikace daný případ pod rozsah kolizních norem v rámci Úmluvy o odpovědnosti za výrobek, úprava odpovědnosti za výrobek v rámci rozhodného práva však na daný právní vztah dopadat nebude a uplatní se jiné právní normy v rámci jiných právních institutů pro úpravu těchto vztahů (bude-li rozhodným právem, např. právní řád SRN nebo ČR).

Čl. 2 písm. b) obsahuje pozitivní i negativní vymezení pojmu „škoda“ pro účely Úmluvy. Škodou se zde rozumí škoda na zdraví či životě osob nebo škoda na majetku, a to včetně hospodářské ztráty. Pojem škoda však v tomto případě nezahrnuje škodu na výrobku samotném (tzn. výrobku, jehož vada způsobila škodu, která je předmětem náhrady v rámci odpovědnosti za výrobek), jakož i hospodářskou ztrátu, která by z takovéto škody vyplývala. Tyto škody jsou hrazeny pouze v tom případě, kdy vyplývají z dalších škod. Vymezení pojmu škoda v rámci směrnice Rady 85/374/EEC koresponduje s vymezením pojmu škoda v rámci této

úmluvy pouze u škod na zdraví či životě osob. Škody na majetku jsou směrnicí omezeny pro účely úpravy odpovědnosti za výrobek určitou minimální částkou (jak již bylo uvedeno), dále pak určením zboží k osobní potřebě či spotřebě a navíc skutečností, že zboží bylo skutečně poškozenou osobou převážně pro vlastní potřebu a spotřebu užíváno (čl. 9 písm. b) ii)). Na tomto místě pak směrnice Rady 85/374/EEC obsahuje negativní vymezení směrem k náhradě nehmotných škod, které zcela ponechává v režimu úpravy právních řádů jednotlivých členských států Evropských společenství. Obdobné vymezení obsahuje i ProdHaft G ve svém § 1 a z. č. 59/1998 Sb. v § 1. O případných nehmotných škodách však ani jedna z těchto národních právních úprav nehovoří.

Čl. 2 písm. c) pak pro účely Úmluvy vymezuje obsah pojmu „osoba“. Osobami Úmluva rozumí osoby fyzické i právnické. Národní právní úpravy odpovídající vymezení pro účely odpovědnosti za výrobek neobsahují, protože vyplývá z konstrukce pojmu osoby v soukromém právu jako takovém.

Čl. 3 ve svých bodech 1–4 stanoví, které „osoby“ (v rámci vymezení čl. 2 písm. c) fyzické i právnické) budou odpovídat v rámci Úmluvy o odpovědnosti za výrobek. Odpovědnost v rámci této úpravy nesou výrobci finálních výrobků nebo jejich podstatných částí (čl. 3, bod 1), výrobci přírodních produktů (čl. 3, bod 2), dodavatelé výrobků (čl. 3, bod 3) a další osoby včetně opravářů a distributorů, kteří tvoří řetěz od přípravy až po obchodní prodej výrobků (čl. 3, bod 4). Úmluva se dále použije na odpovědnost obchodních zástupců a subjektů jinak pověřených osobami uvedenými v čl. 3 bod 1–4.

Ani v těchto otázkách však úprava pojmu „výrobce“ v rámci Úmluvy o odpovědnosti za výrobek zcela nekoresponduje s vymezením tohoto pojmu pro účely směrnice Rady 85/374/EEC a ani v rámci jednotlivých národních právních úprav. Všechny výše uvedené úpravy se shodují pouze v tom, že výrobcem rozumí výrobce finálních výrobků, jejich součástí (částí), výrobce přírodních produktů (surovin). Směrnice Rady 85/374/EEC (čl. 3, bod 1), stejně jako i ProdHaft G (§ 4, odst. 1) a z. č. 59/1998 Sb. (§ 2, odst. 1) pod pojmem výrobce navíc rozumí i jakoukoliv osobu, která se uvedením svého jména, ochranné známky nebo jiného rozlišovacího znaku na výrobku označuje jako jeho výrobce. Na tuto situaci Úmluva o odpovědnosti za výrobek nepamatuje a tudíž se na ni její úprava nevztahuje. Směrnice Rady 85/374/EEC se s národními právními úpravami SRN a ČR shoduje také v tom, že výrobcem je v této souvislosti také každý dovozce, který dováží do daného státu výrobek za účelem prodeje, nájmu nebo pronájmu nebo pro jakoukoliv jinou formu distribuce v rámci své obchodní činnosti. Odpovědnost „skutečného“ výrobce tím však není dotčena (čl. 3, bod 2 směrnice Rady 85/374/EEC, § 4 odst. 2 ProdHaftG, § 2 odst. 2 z. č. 59/1998 Sb.). Distributor

(přímý dodavatel) výrobku, který podle Úmluvy odpovídá bez dalšího dle čl. 3 bodu 3, odpovídá v rámci čl. 3 odst. 3 směrnice Rady 85/374/EEC, § 4 odst. 3 ProdHaftG, § 2 odst. 3 z. č. 59/1998 Sb. teprve tehdy, nelze-li výrobce určit a nebo neurčí-li distributor totožnost výrobce či dovozce ve lhůtě jednoho měsíce (ProdHaftG a z. č. 59/1998 Sb.) či v době přiměřené (směrnice Rady 85/374/EEC) od uplatnění nároku na náhradu škody (§ 2 odst. 3 z. č. 59/1998 Sb.) či od doručení příslušné výzvy (§ 4 odst. 3 ProdHaftG). V tomto případě není rozhodující, je-li jméno výrobce známo (např. z označení výrobku).

Úmluva o odpovědnosti za výrobek obsahuje širší vymezení oproti národním právním řádům a směrnici Rady 85/374/EEC pouze v tom smyslu, že zahrnuje do svého rozsahu i odpovědnost obchodních zástupců a jiných pověřených subjektů.

4.3. NAVÁZÁNÍ KOLIZNÍCH NOREM ÚMLUVY O ODPOVĚDNOSTI ZA VÝROBEK

Po takto komplikovaném vymezení rozsahu kolizních norem obsažených v Úmluvě o odpovědnosti za výrobek následuje navázání, které je obsaženo v jejích člancích 4–7. Tyto články obsahují čtyři hraniční určovatele: místo vzniku škody, obvyklé bydliště poškozeného, (hlavní) sídlo osoby, jejíž odpovědnost je založena, a místo nabytí výrobku osobou, která utrpěla přímou škodu.

Rozhodné právo je ve většině případů stanoveno užitím kombinace více hraničních určovatelů, což není v dnešní době nijak neobvyklé. Užití jednoduchého navázání a jediného hraničního určovatele by neodpovídalo složitosti těchto vztahů.

Mezi výše uvedenými hraničními určovateli je patrná jejich určitá hierarchie. Dominantními hraničními určovateli jsou místo vzniku škody a obvyklé bydliště poškozeného. V kombinaci s dalšími dvěma navazujícími faktory, které jsou v tomto systému v určitém smyslu podřízené a samy o sobě k určení rozhodného práva nestačí, je pak určeno rozhodné právo.

Většina případů bude patrně spadat pod čl. 4 a 5 Úmluvy v rámci jejich kombinace. Myslitelná je i situace, kdy budou splněna kritéria jak čl. 4, tak i čl. 5. Je pak otázkou, které z těchto dvou ustanovení bude mít přednost a kým a na základě jakých kritérií bude provedena volba mezi nimi. Mám za to, že logicky by měl mít v tomto případě aplikační přednost čl. 5 z důvodu vazby základního hraničního určovatele na bydliště osoby, která utrpěla přímou škodu. Odpovědnost za výrobek je určitým druhem ochrany spotřebitele, a proto se domnívám, že výše

vedený přístup by lépe odpovídal povaze daného vztahu. Zejména pak proto, že jednotlivé právní řády poskytují spotřebitelům různý standard této ochrany.

Čl. 4 i 5 obsahují více hraničních určovatelů, z nichž jeden je vždy základní a druhý podpůrný a jejich použití je přitom kumulativní. Podpůrný hraniční určovatel je navíc v čl. 4 reprezentován alternativně jako jedna ze tří možností, v čl. 5 pak jako jedna ze dvou možností.

Základním hraničním určovatelem čl. 4 je místo vzniku škody. Kumulativně je nutné naplnění jedné z následujících alternativ: místo vzniku škody musí být současně obvyklým bydlištěm poškozené osoby nebo hlavním sídlem osoby, jejíž odpovědnost je založena, nebo místem nabytí výrobku osobou, která utrpěla přímou škodu.

V čl. 5 je základním hraničním určovatelem místo bydliště osoby, která utrpěla přímou škodu, jde-li současně o sídlo osoby, jejíž odpovědnost je založena, nebo o místo nabytí výrobku osobou, která utrpěla přímou škodu.

Nejsou-li splněna kumulativní kritéria čl. 4 a 5, dochází k určení rozhodného práva dle jediného hraničního určovatele, kterým je sídlo osoby, jejíž odpovědnost je založena. Poškozený má ale v tomto případě možnost dovolat se právního řádu určeného dle hraničního určovatele místa vzniku škody. Jedná se o dispozitivní ustanovení Úmluvy o odpovědnosti za výrobek, a to v tom smyslu, že poškozený má právo zvolit si hraniční určovatel pro určení rozhodného práva.

Zcela zvláštní a poněkud neobvyklé je postavení a samotná konstrukce čl. 7 Úmluvy. Tento článek zavádí „princip předvídatelnosti“ jako důvod, který vede k popření aplikace jinak rozhodného práva. Prokáže-li osoba, jejíž odpovědnost je založena, že daný výrobek neuvedla na trh v dotčeném státě a ani nemohla rozumně předpokládat, že by mohl daný výrobek nebo jiný její výrobek stejného typu být uveden na trh daného státu distribuční (obchodní) cestou. Na základě konstrukce tohoto článku je založena nevyvratitelná domněnka, že uvede-li výrobce (a to v celé škále rozsahu tohoto pojmu, jak je uvedeno výše) výrobek na trh v cizím státě, je srozuměn s tím, že se podřizuje odpovědnosti podle právního řádu daného státu.

Rozhodné právo stanovené na základě hraničních určovatelů obsažených v čl. 4, 5 a 6, neuplatní-li se liberační ustanovení čl. 7, bude upravovat zejména následující otázky obsažené v demonstračním výčtu čl. 8 Úmluvy:

1. Základ (dle francouzské verze podmínky) a rozsah odpovědnosti.
2. Důvody zproštění odpovědnosti, omezení a dělení odpovědnosti.
3. Druhy škod, které mohou být kompenzovány.
4. Formu a rozsah náhrady škody.

5. Přechod práv na náhradu škody.
6. Osoby, které mají právo na náhradu škody, kterou osobně utrpěly.
7. Odpovědnost zaměstnavatele za jednání jeho zaměstnanců nebo agentů.
8. Důkazní břemeno v rozsahu stanoveném pravidly rozhodného práva pro daný subjekt v rámci odpovědnosti za výrobek.
9. Promlčení a prekluze včetně počátku běhu lhůt, přerušení a stavení těchto lhůt.

Ve svých člancích 9 a 10 Úmluva respektuje aktivní (čl. 9) i pasivní (čl. 10) ochranu jednotlivých právních řádů, kterou jim poskytuje veřejný pořádek.

Dle čl. 9 je při aplikaci rozhodného práva určeného na základě čl. 4–6 možno přihlídnout k imperativním předpisům právního řádu místa uvedení výrobku na trh. Tento právní řád však nemusí nutně být totožný s rozhodným právem a v tom případě by mohlo dojít k zohlednění imperativních norem dopadajících na úpravu odpovědnosti za výrobek více než jednoho právního řádu. Vzhledem k formulaci „nebrání přihlídnout“ použití v čl. 9 Úmluvy je možné konstatovat, že čl. 9 je jejím dalším dispozitivním ustanovením.

V pořadí třetím dispozitivním ustanovením Úmluvy je pak čl. 10, který upravuje možnost výhrady veřejného pořádku. Aplikace rozhodného práva dle Úmluvy je vyloučena v případě, že jeho použití je ve zjevném rozporu s veřejným pořádkem.

Srovnáme-li znění čl. 10 Úmluvy s § 36 zákona č. 97/1963 Sb. o mezinárodním právu soukromém a procesním (dále jen ZMPS) zjistíme, že zatímco v ZMPS se uplatní výhrada veřejného pořádku při rozporu účinků aplikace právního předpisu cizího státu s veřejným pořádkem ČR, pak dle čl. 10 Úmluvy se výhrada veřejného pořádku uplatní, je-li aplikace rozhodného práva jako takového v rozporu s veřejným pořádkem. Domnívám se, že Úmluva stanoví širší možnost použití výhrady veřejného pořádku než ZMPS, což odpovídá koncepci odpovědnosti za výrobek.

4.4. VZTAH ÚMLUVY O ODPOVĚDNOSTI ZA VÝROBEK K OSTATNÍM MEZINÁRODNÍM SMLOUVÁM

Také Úmluva o odpovědnosti za výrobek patří mezi ty mezinárodní smlouvy, které v jednom ze svých ustanovení (čl. 15) vymezují vztah k ostatním mezinárodním smlouvám. Podle tohoto ustanovení výše uvedená úmluva nemá přednost před jinými úmluvami, jichž jsou nebo budou její smluvní strany účastny a které se týkají odpovědnosti za výrobek. Vzhledem k tomu, že se jedná o kolizně právní

SUMMARY

Unification of law in the branch of product liability

The aim of the unification is to provide uniform rules for different states. Unification is the obligation of the state not to do any one-sided changes in the legislation arrangement or to quash it. In the future there is not out of question a change of the approach to unification (giving up unification engagement).

At present there is no international unification of substantive law in the field of product liability. There exist international conventions (binding the Czech Republic), which contain only negative circumscriptions of product liability, namely the UN Convention on the contracts on international sale of goods, the Convention on the prescription concerning international sale of goods and the Convention on the applicable law to the traffic accidents. The first two conventions provide unification of substantive law, the third one provides unification of conflict rules.

Unified conflict rules on product liability are also contained in the Convention on the law applicable to products liability (not binding the Czech Republic).

The aim of this article is to show the arrangement of product liability with an international factor in the framework of existing unification conventions as compared to some EC directives.